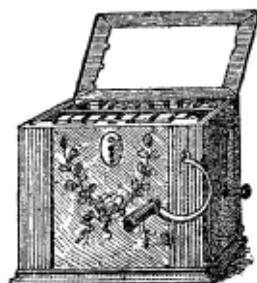

A fentebb bemutatott stratégiai Kína-program egyik célja a hazánkban és a környező országokban e tárgyban folyó kutatások hálozati kapcsolatainak kialakítása. A *Magyar Tudomány* jóvoltából most egy kis lépést teszünk e feladat megvalósításában.

A három megjelenő dolgozat nem véletlenül került egymás mellé. Mindhárom írásban szükségszerűen a középpontba került Kína és az Egyesült Államok pénzügyi kapcsolatainak elemzése. A globális gazdaság egyik legfeszítőbb, már nem fokozható egyensúlyi zavara éppen ezen a területen alakult ki a világválság kirobbanása előtt. Következésképpen a világgazdaság stabilizálásának, a recesszióból való kilábalásnak egyik kulcskérdése, hogy a gazdasági-pénzügyi szimbiózisba került Kína és Amerika („Kimerika”) milyen módon tudja kezelni ezt a helyzetet. A leg-

fontosabb, igazán izgalmas kérdések: mennyire felelős Kína (és mennyire az Egyesült Államok) a globális válság kialakulásáért? Mennyire erős és szilárd Kína hozzájárulása a globális kilábaláshoz? Meddig finanszírozhatja Kína az USA túlfogyasztását? Meddig maradhat fenn kereskedelmi, fizetési és tőkemérlegeik kiegyensúlyozatlansága? Milyen nemzetközi gazdasági, ezen belül pénzügyi világtrend kialakulása felé haladunk? Mi lesz a dollár, a nemzetközi tartalékvaluta-rendszer jövője? Mennyire fog együttműködni Kína és az USA az új nemzetközi gazdasági és intézményi rend kialakításában?

A három dolgozat különböző témák felől indulva eltérő nézeteket vagy árnyalatokat képvisel ezekben a kérdésekben. Ha a szorgalmas olvasó mindhárom írást elolvassa, segítséget kap saját nézeteinek formálásához.

A VÁLSÁG HATÁSA KÍNÁRA, ÉS PEKING GAZDASÁGPOLITIKAI VÁLASZAI

Szabó Zsolt

PhD hallgató,
Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola
szabozsolti@gmail.com

A világgazdasági krízis gyökereinek egy része földrajzilag messzebbre, egészen Kínáig nyúlik. A valóban sikeres nemzetközi válságkezelés is elképzelhetetlen az évtizedek óta rohamléptekkel fejlődő távol-keleti óriás közreműködése nélkül, amely egyre inkább a krízis egyik nyertesének tekinthető. Tanulmányunkban ezeket a témákat járjuk körbe, ugyanakkor azt is megvizsgáljuk, hogy mennyire és milyen mértékben sújtották a válság hatásai a világ legnépesebb országát.

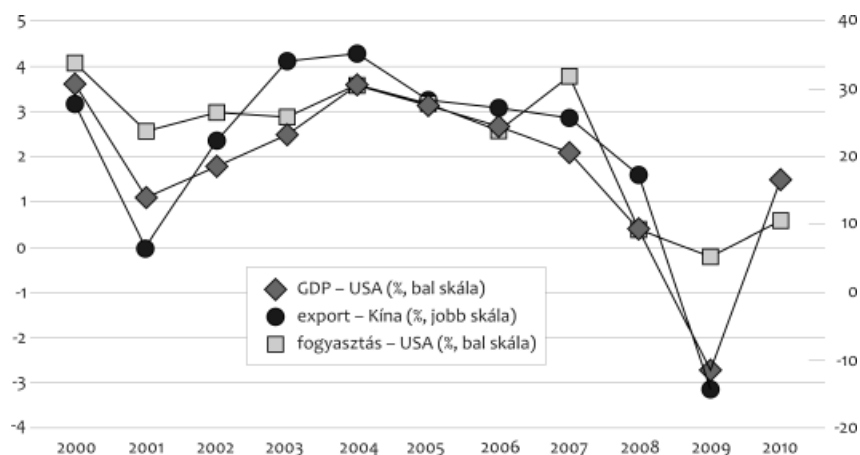
A világgazdasági válság kínai gyökerei

A Lehman Brothers amerikai befektetési bank 2008. szeptemberi összeomlása az Egyesült Államokból induló gazdasági világválság jelképes kezdetének is tekinthető. A krízis előzményeinek egy része azonban egészen a Távol-Keletig visz bennünket.

Mark Carney, a kanadai jegybank új elnökének 2008. február 18-án, hét hónappal a Lehman csődje előtt tartott székfoglaló beszéde kiválóan rámutat a nemzeti szinten gyakorolt gazdaságpolitikák határokon átnyúló hatásaira, valamint azokra a növekvő globális egyensúlytalanságokra, melyek a válság mélyebb okaihoz vezethetnek el. Carney a fejlett országok felelőssége felett némileg szemet hunyva azt emelte ki, hogy a feltörek-

vő országok exportösztönző gazdaságpolitikája és mesterségesen alulértékelt valutája hatalmas valutatartalékok felhalmozásához vezet ezekben az országokban, ugyanakkor a fejlett országokban az olcsó termékek importján keresztül hozzájárul a fogyasztásra alapozott növekedéshez, a megtakarítások szerepének visszaszorulásához, valamint a fogyasztást támogató hitelezés felpörgéséhez. A folyamat alacsony kamatszintet tett lehetővé a fejlett országokban, amely aztán a magasabb megtérülést ígérő, de kockázatosabb befektetési formák (például túlzott ingatlanberuházások, nyersanyagár-spekulációk, normális piaci viszonyok között elutasításra kerülő hitelígénylők megfinanszírozása stb.) felértékelődéséhez vezetett el (Carney, 2008, 1–8.). Illik a leírás a növekedését az exportra alapozó, 2009-ben a világ legnagyobb exportőrévé vált, 2009 decemberére 2399 milliárd dollár valutatartalékot felhalmozott Kínára is, mely nemzeti valutáját, a jüant lényegében az amerikai dollárhoz rögzíti, fékezve annak a hatalmas importbevételek nyomán bekövetkező erősödését, ezzel is támogatva exportőr vállalatait a minél nagyobb exportbevételek realizálásában.

Az ezredforduló óta lényegében sajátos szimbiózis alakult ki Kína és az USA között.

1. ábra • Az amerikai fogyasztás, gazdasági növekedés és a kínai export alakulása (2000–2010, százalékos változás). (Eurostat és IMF alapján saját ábra.)

Míg a közgazdasági tankönyvekben a termelés–fogyasztás, megtakarítás–eladósodás közti egyensúly többé-kevésbé egyetlen zárt gazdaságban alakul ki, addig „Kimerikában” (Ferguson, 2009) ez két, de egyre szervesebben összenövő országra válik szét. Kína a világ „új műhelyévé” vált és exportja révén tartósan 10% feletti növekedést tudott elérni, míg az USA a jüan erősödésének (azaz a dollár gyengülésének) kínai blokkolása és az olcsó import révén a növekedését egyre jobban a fogyasztásra tudta alapozni. A kínai megtakarítások és a Távol-Keleten realizált exportjövödelmek nagy része amerikai állampapírok vásárlásával folyamatosan visszaáramlott az Egyesült Államokba, lehetővé téve az egyre inkább hitelre támaszkodó amerikai fogyasztást, és ezzel Kimerika működését.

A modell működőképessége azonban veszélybe került az elmúlt években: a növekvő egyensúlytalanságokat kiegyenlítő gazdasági mechanizmusok (a jüan árfolyamkorrekciója, a kölcsönös áruforgalom kiegyensúlyozása, a bővülő fogyasztás és csökkenő megtakarítás

Kínában, illetve ennek inverze az Egyesült Államokban) ugyanis nem tudtak érvényesülni, így gyorsuló ütemben nőtt a szakadék az egymástól egyre jobban függő két ország között.

A folyó fizetési mérleg adatokból kiválóan kiolvasható *Kína felborult kereskedelmi egyensúlya* a külvilággal. Az 1995-ben 1,6 milliárd dolláros kínai folyó fizetési mérleg többlet 2000-re 20,5 milliárdra, 2005-re 160,8 milliárdra, 2008-ra pedig 426 milliárdra hízott. A Nemzetközi Valutaalap (IMF) 2009-re – a világkereskedelem lassulása miatt – 371,5, 2010-re azonban már ismét 451,2 milliárd dollárt prognosztizál.

Néhány éve Kínáé a világ *legnagyobb valutatartaléka*. Peking világgazdasági nyitása révén egyre sebezhetőbb: a világkereskedelmi kapcsolatok növelik a váratlan gazdasági sokkok Kínába való begyűrűzésének kockázatát, emellett a kínai bankrendszer viszonylag fejletlen, nem tudja „feldolgozni” a távol-keleti gazdaságba áramló, és egyre jelentősebb nagyságú külföldi tőkét, ezért a kínai vezetés a

tartalékok nagy részét biztonságos, ugyanakkor alacsony hozamot biztosító külföldi (főleg amerikai) állampapírokba fekteti. Az *amerikai állampapírok* legfontosabb külföldi vevője Kína: 2008 januárjában 493, decemberében 728, 2009 októberében pedig már közel 799 milliárd dollár értékben tulajdonolt amerikai állampapírt, ezzel a külföldi kézen lévő papírok 22,8%-a felett Kína rendelkezett.

A növekvő egyensúlytalanság harmadik jele a *jüan–dollár árfolyam*. A jüan inflációval korrigált árfolyamának, azaz reálárfolyamának a dollárral szemben legalább 40%-os felértékelődése lenne szükséges az egyensúlyi árfolyam eléréséhez (Farkas–Szabó, 2009b, 193.).

A válságnak természetesen voltak amerikai gyökerei is (az amerikai fogyasztás egyre inkább támaszkodott hitelezésre, ráadásul ezt huzamosabb ideig alacsony kamatszint fűtötte, az amerikai könyvvizsgálati módszerek utólag tévesnek bizonyultak stb.), ezért Kína szerepének felnagyítása egyoldalú és hibás. Peking felelősségét csökkenti, hogy a lakáspiaci buborékosodás már 2000–2001-ben elindult az USA-ban, míg a kínai kereskedelmi mérleg-többlet csak 2005 eleje óta nő viharos ütemben. Kína így aligha lehet a válság végső oka, ugyanakkor világosan látszik Peking kulcsszerepe a válságból való kivezető úton.

A Kínát ért válsághatások

A világgazdasági növekedést az ezredforduló óta alapvetően Kimerika hajtotta. Ugyanakkor bármelyik fél gazdasági megingása a másikat is komoly kihívások elé állítja: ha visszaesik Kimerikában a termelés, akkor a fogyasztás is lelassul (mivel Kína legfőbb versenylőnyé az amerikai piacon a kínai termékek viszonylag alacsony ára), illetve ha a fogyasztást éri sokk Amerikában, akkor a kínai termékek iránti kereslet is visszaesik.

A külkereskedelem jelenti az első csatornát, amelyen keresztül Kína szembesült a válsággal. Az export a távol-keleti ország GDP-jének mintegy 24%-át érte el 2009-ben, s a távol-keleti ország kivitelének 24%-a az USA-ba irányul. Mivel a válság globális méretűvé vált, a kínai termékek exportja a 2007-es 25,7% után 2008-ban csak 17,2%-kal nőtt, végül 2009-ben kb. 17%-kal csökkent.

Kínában a termelési oldalt tekintve a feldolgozóipar a növekedés legfontosabb motorja, a GDP 34%-át állítja elő a szektor, míg például az USA-ban csak 13% ez az arány. A külső kereslet csökkenése nyomán 2009 első három hónapjában az elmúlt évtized legalacsonyabb ütemét elérve, csupán 5,1%-kal nőtt az ipari kibocsátás Kínában. Az ipar 2008-ban 12,9%-kal, 2009. január–november között az állami gazdaságösztönző csomag ellenére (erről később lesz szó) „csak” 10,3%-kal bővült, jelentősen elmaradva a 2007-ben elért 18,5%-tól.

A válság tehát kíméletlenül leleplezte Kína exportra épülő növekedési stratégiájának korlátait, az export és az ipar növekedési ütemének lassulása fékezi a kínai gazdasági növekedést: 2007-ben 9%-os GDP bővülést sikerült elérni, 2008. utolsó negyedévben már „csak” 6,8%-osat, 2009 első negyedévében pedig 6,1%-osat. 2009-ben – a krízis ellenére – 9% körüli ütemben bővült a gazdaság. A növekedés üteme más gazdaságokkal összevetve még így is kimagasló (az IMF becslése szerint tavaly 1,1%-kal zsugorodott a világgazdaság, s idén 3,1%-os növekedés várható), azonban kínai mércével alacsony, és a kívánatostól is elmarad. Becslések szerint ugyanis 10% körüli éves gazdasági növekedési ütem elérése a feltétele annak, hogy a távol-keleti gazdaság fel tudja szívni az iskolapadokból a munkaerőpiacra lépő új munkavállalókat, és ezáltal ne nőjön a szociális feszültség.

Kína további gazdasági növekedésére a világgereskedelem alakulása jelent leginkább kockázatot. A mostani krízis mértékében és hatásaiban több tekintetben az 1929–33-as világgazdasági válsághoz hasonlítható. Akkor azok a gazdaságok szenvedték el a legkisebb és legrövidebb ideig tartó visszaesést, melyek viszonylag el voltak zárva a világgereskedelemtől, illetve amelyek valutája nem az akkori nemzetközi pénzügyi rezsimhez, az ún. aranystandardhoz volt rögzítve (Mandel, 2009). A jelenlegi válság elhúzódása esetén vélhetően hasonlóra lehet számítani, s e tekintetben Kína a válság potenciális vesztese, mivel a növekedés a kivitel dinamikus bővülésére támaszkodik, a jüan kurzusa pedig alapvetően a dollár mozgásától függ a rögzítés miatt.

A reálgazdasági hatások mellett a globális pénzügyi folyamatok jelentik azt a másik fő csatornát, amelyen keresztül a válsághatások érintik Kínát. A távol-keleti országba nagy volumenben érkezett spekulatív tőke a krízis előtt a jüan dollárral szembeni erősödésének növekvő valószínűsége, a gyorsan bővülő belső piac és a tartós növekedés miatt. A válság kirobbanásával azonban a külföldi befektetők átmenetileg a stabil valutákat (amerikai dollár, svájci frank stb.) és kisebb kockázatú befektetéseket részesítették előnyben növekvő globális veszteségeik miatt és a feltörekvő piacok összeomlásától tartva. *A forró tőke mozgása elsősorban azért veszélyes a kínai gazdaság számára, mert alááshatja a kínai bankrendszer stabilitását.*

Kína növekvő amerikai értékpapír-állománya révén az elmúlt években egyre sebezhetőbbé vált az amerikai dollár árfolyamától. A válság és a dollár gyengesége megkérdőjelezi a kínai valutatartalékok eddigi kezelésének gyakorlatát, tágabban értelmezve pedig a kínai árfolyamrezsimet, mely szerint de jure egy valutakosárhoz,

de facto pedig a dollárhoz rögzített a jüan árfolyama.

Különböző becslések szerint Kína a kereskedelmi többlet és a beáramló tőkeállomány révén rohamosan duzzadó valutatartalékainak 70%-át amerikai értékpapírok vásárlására fordítja (Morrison, 2008, 3.), mivel a hatalmas kereskedelmimérleg-többlettel a kínai bankrendszer fejlődési korlátai miatt – a fejlesztésekre szoruló hatalmas belső-kínai országrész ellenére –, évek óta nehezen tud mit kezdeni. Peking gazdasági szemlélete hosszú távon kalkulál, így az alacsony hozamú, de az amerikai gazdaság stabilitása miatt biztos megtérülést kínáló amerikai állampapírok a kockázatkörülkötő kínai befektetési politika elsőszámú célpontjaivá váltak az elmúlt évtizedben. A kínai valutatartalék dollárra való átváltása révén ráadásul Kína mérsékelni tudja a dollárhoz kötött jüanra nehezedeő árfolyamerősödési nyomást, valamint a jüan konvertibilitási hiányosságából fakadóan az import finanszírozását is biztosítani tudja (Scissors, 2009, 2-3.).

Peking óvatoss befektetési politikája azonban jelentős terhet ró mind a kínai bankrendszerre, mind a kínai lakosságra: a dollár értékvesztése, valamint a jüan 2005 júniusa és 2008 júliusa között a dollárral szemben bekövetkezett erősödése miatt az elmúlt három–négy évben Kína évi átlagban 10%-os veszteséget szenved el az amerikai papírokon, a hivatalos adatok szerint azonban a kínai bankrendszerben egyelőre nem látszanak a válság nyomai. A kínai bankfelügyelet közlése szerint javult a kínai bankok portfóliómérete: 2008 januárja és decembere között 700 milliárd jüanról 560 milliárdra, majd 2009 októberére 505 milliárdra sikerült leszorítani a problémás hitelek nagyságát. Ezzel 3,71%-ról 2,45%-ra, 2009 októberére pedig 1,66%-ra csökkent a súlyuk

a teljes hitelállományban, miközben a bedőlő hitelek miatt a legtöbb országban emelkedik ez az arány.

Ugyanakkor a kínai bankrendszert és pénzügyi rendszert a közvetett információk szerint a felszín alatt komoly sokk érthette. A nyugati bankok egy része (például: UBS, Bank of America) kínai bankrészesedéseik csökkentésével reagáltak a válság első hullámára, részben likviditási nehézségeik, részben a bizonytalan kínai kilátások miatt, további tőkekivonás lehetőségét is meglobogtatva. A legnagyobb kínai befektetési alapra, a China Investment Corporationra (CIC), mely a hatalmas valutatartalék egy részére (200 milliárd dollár) támaszkodva külföldi befektetésekkel foglalkozik, egyre nagyobb nyomás nehezedik a kínai közvélemény részéről, mivel az általa finanszírozott nyugati vállalatok romló eredményeket érnek el. A 2008 végi, ezres nagyságrendet elérő kínai gyárbezárások, valamint az amerikai jelzálogpiacon való érintettség miatt mindenképpen felmerülhet az állami „ráhatás” gyanúja, a kozmetikázás lehetősége a kínai bankszektor rossz hitelarányának jelentős javulását mutató statisztikában.

Peking válságra adott válaszai

Kína 2008-ban jelentős gazdaságpolitikai fordulatot hajtott végre: az év első felében még a túlfűtöttség jeleit mutató (például száguldó ingatlanárak) gazdaság hűtése, majd az év második felében a válság miatt a gazdaság fiskális (kötségvetési) és monetáris (pénzügyi) oldalról való élénkítése kapott prioritást.

A monetáris lazítás keretében a Kínai Központi Bank egyrészt 2008 szeptembere és decembere között (7,47%-ról 5,31%-ra faragva) ötször csökkentett, 2009-ben pedig nem változtatott az irányadó kamaton, másrészt ugyanebben az időszakban összesen

négy százalékponttal csökkentette a kötelező tartalékolási rátát a betétgyűjtő pénzintézetek esetében. Peking e két lépéssel – valamint a nem lebecsülendő hatású közvetlen állami ráhatással – a bankok hitelezési tevékenységét, s ezáltal a kínai vállalatok forráshoz jutását próbálta szinten tartani, elkerülendő a növekedés lassulását.

A kommunista pártvezetés viszonylag gyorsan felmérte 2008 őszén, hogy a monetáris politika egyedül nem alkalmas a gyors válságkezelésre, így napirendre került a főleg amerikai állampapírokból fekvő valutatartalékok kiaknázásának lehetősége. A tartalékok külső irányú felhasználása mellett szólt, hogy a válsággal komoly lehetőség nyílt a korábbi tőzsdéi értékük töredékére olvadó külföldi vállalatok felvásárlására. Egy másik ötlet szerint Kína fő exportpartnereinek tartalékokból történő megsegítése egyúttal a kínai exportpiacok megőrzését is szolgálja. Az USA likviditási nehézségeinek súlyosbodását, a dollár nemzetközi leértékelődését, ezáltal a dollárban nyugvó kínai megtakarítások elértéktelenedését idézné elő az amerikai állampapírok eladása (ezért a kínai állampapírvagyont méreténél fogva csak lassan lehet felszámolni). Végezetül pedig Kína úgy számolt, hogy együttműködési hajlandósága a válság menedzselésében hosszú távon jó fényt vetne az országra (Morrison, 2008, 5–6.). A gazdaságpolitika másik oldalán olyan szempontok merültek fel, hogy Kínának a gazdaság belső élénkítése érdekében a tartalékokat is igénybe vevő pótlólagos forrásokra lesz szüksége. Ráadásul a valutatartalékokra támaszkodó akciók (pl. a CIC külföldi befektetési vagy a magas olajár elleni spekulációk) Kína viszonylagos tapasztalatlansága miatt komoly veszteséggel jártak, és egyre nehezebbé vált ezek belföldi kommunikálása (Woo, 2009, 5.).

Peking végül a világszerte bejelentett költségvetési élénkítő programokat követve, és a globális válság menedzselésében való elkötelezettségét jelezve, 2008. november 9-én fiskális csomaggal állt elő, 2010 végéig 4000 milliárd jüant (586 milliárd dollár) szánva gazdaságélénkítésre. A csomag méretét érzékelteti: a 2008-as kínai GDP mintegy 14%-át éri el, s a 2006-os esztendő központi és önkormányzati kiadásainak felel meg (Zheng – Chen, 2009, 6.). A program az addigi exportorientált növekedési modellt korrigálva 1800 milliárd jüant tervez közlekedési és energiainfrastrukturális fejlesztésekre, 1000 milliárdot a 2008-as szecsuanai földrengést követő újjáépítésre, 370 milliárdot falvak infrastruktúrájának javítására, 350 milliárdot környezetvédelmi beruházásokra, 280-at lakhatási körülmények javítására, 160 milliárdot technológiai fejlesztésekre és innovációra, végül 40 milliárd jüant az egészségügy és az oktatás kap (Naughton, 2009, 3–4.).

A lakossági fogyasztás ösztönzése Kínában ugyan egyre kevésbé lesz halogatható a fenntarthatóbb szerkezetű (nagyobb fogyasztási hányadú, alacsonyabb beruházási rátájú) gazdasági növekedés szempontjából, ugyanakkor rövid távon a növekedés lelassulásának megállítására fontosabb kínai szempontból. A gazdasági növekedés költségvetési eszközökkel való élénkítése gyorsabban fut végig a gazdaságban, mint a fogyasztás esetleges ösztönzése (mely a puritán életmód, a magas megtakarítási hajlandóság miatt korlátokba ütközik), különösen Kínában, mivel a kommunista párt egyszerűbben tudja lefektetni a fiskális program kereteit, és könnyebben tudja megvalósítani azokat, mint a demokratikus államok. Pénzügyi egyensúlyi oldalról támogatja a fiskális élénkítést, hogy a kínai államadósság mértéke kifejezetten alacsony, GDP-arányosan mintegy 20%.

A költségvetési program azonban komoly dilemmákat vet fel mind mennyiségi, mind minőségi oldalról. Nemzetközi összehasonításban a csomag nem tekinthető kirívóan nagyknak, különösen úgy, hogy az más, folyamatban lévő projekteket is tartalmaz, valamint a kormány a végösszegbe belekalkulálta az állami tulajdonú vállalatok részéről a programhoz illeszkedő magánberuházásokat is. A 4000 milliárd jüanból 1180 milliárd jüant költ el a központi büdészé, a többit az önkormányzatok osztják szét, s ehhez társulnak a tervek alapján a magánberuházások. Emiatt csupán a GDP 2%-át éri el a gazdaságba pumpált friss pénz (Naughton, 2009, 3–4.), így kérdéses, hogy képes-e katalizálni a lassuló növekedést a program.

A kritika másik fő iránya, hogy a csomag nem feltétlenül okoz kellő szintű hatékonyságjavulást a gazdaságban. A program egy részét finanszírozó bankok állami nyomásra vesznek részt a projektek finanszírozásában, azok nagyobb részét megtérülési számítások alapján aligha tennék meg – így a banki hitelportfólió romlása aligha lesz elkerülhető. A program főbb elemei részben újabb exportkapacitásokat eredményeznek, részben lassan megtérülő infrastruktúrális beruházások: a reméltnél lassabban lesz nyereséges egy állami autópálya, ha alig lesz azon forgalom az alacsony, bár dinamikus bővülő gépkocsialomány miatt. Ehelyett a kritikusok egy része szerint a belső fogyasztás élénkítésére kellene koncentrálnia a csomagnak. A kínai GDP 50%-át elérő beruházások egyre fenntarthatatlanabbá teszik a növekedést, mivel ilyen beruházási dinamika mellett szükségszerűen csökken a valóban megtérülő és hasznos beruházások aránya, valamint jelentős tőkét szív el például a szociális rendszertől, melyre csupán a program mintegy 1%-a jut. A gyenge

szociális háló miatt Kínában a fogyasztás tartós növekedését nem lehet elérni, a lakosság ugyanis inkább megtakarítja a megszerzett jövedelmek nagy részét tartalékolás, öngondoskodás céljából.

Az állami források átcsoportosítása ugyanakkor nemzetközi szinten is érezheti hatását: Kína 2009 májusa óta nem bővíti amerikai állampapírvagyonát. A csökkenő export miatt a további vásárlások előtt amúgy is szűkült a mozgáster. A gazdaságfejlesztési stratégia előre igazolja önmagát: a beruházások folytatódottak, a gazdaság 2009-ben is 9%-kal nőtt, és a 2010-es cél (8%) sem túl irreális. Peking sikeresnek tekintve az élénkítést és megelőzendő a gazdaság újabb túlfűtöttségét, 2009 nyarán elkezdte a banki hitelezés fékezését (Overholt, 2010, 30.).

Kína szerepe a nemzetközi válságkezelésben

Dinamikusan növekvő globális súlya, az amerikai gazdaság fejlődésében játszott szerepe és növekedési teljesítménye egyenként is megkerülhetetlenné teszi a távol-keleti országot a válság megoldásában.

Kína valódi gazdasági nagyhatalommá küzdött fel magát az elmúlt években: 2007 óta (Németországot megelőzve) a harmadik, legkésőbb 2010-re pedig (Japánt is lehaladva) valószínűleg a második legnagyobb gazdasággá válik a világon. Kína a világ második legnagyobb kereskedője (1999-es 3%-os világgiaeci exportaránya immáron közel 10%-os), övé a világ legszélesebb és egyik legdinamikusabb belső piaca, legnagyobb munkaerőpiaca és valutatartaléka. Számítások szerint, amennyiben például a kínai fogyasztás 15%-kal bővül 2010-ben, akkor az 300-400 milliárd dollárral növeli a kínai GDP-t, s ez a világ GDP-jében önmaga 0,6-0,9 százalékpontos emelkedést hoz.

Másrészt Kína és az Egyesült Államok gazdasága egyre jobban „összeépül”, ezért egyre jobban igényük, sőt szükségük van a másikra. Egyre nyilvánvalóbb az is, hogy Kimerika keleti ill. nyugati felén egyre nehezebben lehet sikeres gazdaságpolitikát folytatni a másik (legalább hallgatóságos) támogatása nélkül.

Harmadrészt Kínában határozottabb modellváltással, a belső fogyasztás jelentőségének felértékelődésével, a szűkülő világgiaecok mellett is jelentős növekedési mozgáster rejlik, mindamellett pedig a társadalmi békét is erősítené, a viszonylag alacsony államadósság és a magas valutatartalékok elegendő mozgásteret teremtettek a gazdaságpolitikai irányváltáshoz. A kínai gazdaság duális jellege (fejlett, iparosított tengermenti övezet – elmaradott, agrárjellegű belső területek) hatalmas kihívás, de egyúttal óriási lehetőség is Kína további fejlődése előtt.

Peking tehát megkerülhetetlen, ugyanakkor egyelőre viszonylag konstruktív partner a nemzetközi válságkezelésben. A jüan–dollár árfolyam stabil, a jüan dollárral szembeni leértékelését Peking nem alkalmazza az export élénkítése érdekében, ugyanakkor az amerikaiak által várt árfolyampolitika liberalizálására, a lebegő árfolyam bevezetésére – mely a jüan alulértékeltségéből adódóan a jüan azonnali erősödését, s a kínai exportőrök bevételeinek csökkenését váltaná ki –, nem került sor. Amerikai állampapírok tömeges eladására sem kell számítani Kína részéről, bár a rendelkezésre álló legfrissebb adatok szerint Peking leállt az amerikai állampapírok vásárlásával. Ha Kína felszámolná amerikai állampapírvagyonát, akkor a piacra kerülő jelentős állampapírállomány miatt a dollár gyengülne, ez az amerikai export versenyképességének növekedését és a kivitelt megrugósítaná, valamint az import lassulását idézné elő.

Peking bármilyen segítséget is nyújt a válságkezelésben, annak árát vélhetően megkéri. Ilyen ár lehet, ha a nemzetközi pénzügyi rendszer reformjában a kínai igények vagy azok egy része, támogatást kap a nyugati szereplők részéről. Peking egyre hangosabban kommunikált törekvése a jüan világpénz funkciójának erősítése. A gyakorlatilag a dollárhoz rögzített jüanárfolyam ugyanis – Kína rohamos növekedése miatt – nem tartható fenn huzamosabb ideig, elkerülhetetlen lesz az árfolyammerevség oldása, ez azonban a kínai exportörökre komoly terheket és kockázatot ró, mivel alapvetően nincsenek felkészülve az árfolyamingadozások hatásainak kivédésére. A nagyobb árfolyamkilengések elkerülése ellen a világpénz szerepkörbe juttatott jüan lehet a reálisan szóba jöhető s Kína számára is hosszú távú megoldást kínáló lépés (Farkas – Szabó, 2009a, 27.). Peking ennek céljából 2009-ben megállapodást kötött a hongkongi, a dél-koreai, a szingapúri, a maláj, az indonéz, a thaiföldi, az argentin és a belorusz jegybankkal, így a külkereskedelem ezekben a relációkban immáron kínai jüanban is történhet, csökkentve a dollár világkereskedelmi súlyát, javítva a kínai exportörök biztonságát, miközben Kína ezzel egy újabb lépést tesz a tőkepiacának liberalizálása irányába.

A válságkezelés nemzetközi összehangolása alapvetően háromféle típusú lehet, mely egyúttal megszabja a válság utáni világrend jellegét is (Farkas – Szabó, 2009a, 25–26.):

Multilaterális válságkezelés: a világgazdaság kulcsszereplői kompromisszumos alapelveket, szabályokat fektetnek le, melyek egyrészt lehetővé teszik a válságból való kijutást, másrészt megteremtik egy olyan új világgazdasági rend keretfeltételeit, melyeken keresztül a valódi globális problémák (például globális szegénység, globális felmelegedés, fenntart-

ható fejlődés, migráció, világbéke stb.) hatékony kezelése is biztosított lehet. A jelek alapján *Kína egy ilyen folyamatban szívesen venne részt, hiszen ez biztosítana számára kellően széles piacokat.*

Amerikai–kínai paktum: a két ország egymás között „elintézi” a válság legkényesebb ügyeit (az amerikai államháztartás kínai finanszírozása, a dollár stabilizálása, a jüan világválutává emelése, az amerikai piacon kiemelt kínai jogosultságok), a megegyezés eredményeként születő új világgazdasági rend felett pedig közösen örködnének. *Politikailag nagyobb hozadékkal jár, de hosszú távon valószínűleg kevesebb gazdasági eredményt hozó megoldás lenne ez, mivel globálisan nézve vélhetően kisebb értékesítési piacokat biztosítana Kína számára.*

Elhúzódozó válság sikertelen rendezési kísérletekkel, mely a protekcionizmus előretörésébe, végső esetben erőforrásokért és piacokért vívott harcokba torkolthat. Kína nemhogy új piacokat nem tudna szerezni, de jelenlegi piacaiból is veszítené, ráadásul az elmúlt évtizedek gazdasági eredményeinek politikai gyümölcseit sem tudná learatni. *Ha Kína a piacvesztés első sokkján túljut, akkor vélhetően fokozott mértékben a saját belső piacára épülő fejlődési modellre próbálna átnyergelni.*

A három verzió közül egyelőre bármelyik nyitva áll, azonban az idő múlása legkevésbé az első, s leginkább a harmadik variáns bekövetkeztének kedvez. A világgazdaság egésze számára az első megoldás volna a legszerencsésebb, és a harmadik a lehető legkedvezőtlenebb. Ugyanakkor, ha a válság a közeljövőben véget ér, és nem húzódik el évekig (a kilábalásra egyre több jel utal, ám kérdés, hogy ez átmeneti vagy tartós lesz), akkor lelassulhat Peking belső piac felé forduló gazdaságpolitikai stratégiája. Ebben az esetben nem sike-

tesz világgazdasági szerepének megőrzése és növelése felé, így a kínai jüan súlyát megillető, kulcsvalutává tétele, s az exportorientált kínai gazdaságfilozófia valamivel fogyasztásorientáltabbá tétele irányába.

Kulcsszavak: *világgazdasági válság, Kína, USA, globalizáció, válságkezelés, árfolyampolitika, költségvetési politika, nemzetközi kereskedelem, kínai jüan, valutatartalék*

rülne semmilyen komolyabb politikai hasznot húznia Kínának (szemben az 1–2. scenárióval), ugyanakkor végzetes gazdasági csapás sem érné (szemben a 3. forgatókönyvvel). *Megállapíthatjuk, hogy a válság már eddig is azzal a nem kevés, és hatásaiban egyelőre nehezen felmérhető következménnyel járt, hogy miközben a világ egyre inkább szembesül a távol-keleti ország valós világgazdasági erejével, Kína további komoly, határozott és egyelőre sikeres lépéseket*

IRODALOM

- Carney, Mark (2008): *The Implications of Globalization to Economic and Public Policy*. 18 February. Bank of Canada <http://www.bankofcanada.ca/en/speeches/2008/sp08-2.pdf>, 8.
- Eurostat honlap <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> 2010. 01. 14.)
- Farkas Péter – Szabó Zsolt (2009a): *A nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság, Kína szerepének értékelése ebben a folyamatban*. MTA Világgazdasági Kutatóintézet. MTA–MEH Kína projekt. Kézirat
- Farkas Péter – Szabó Zsolt (2009b): Kína szerepe a nemzetközi pénzügyi rendszerben. In: Inotai András – Juhász Ottó (szerk): *Változó Kína. IV. Kína a nemzetközi gazdasági erőterében*. Stratégiai kutatások. MTA VKI–MEH, Budapest. 187–222.
- Ferguson, Niall (2009): 'Chimerica' is Headed for Divorce. Newsweek. 15 August 2009. <http://www.newsweek.com/id/212143>
- IMF honlap <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/update/01/index.htm>, 10 January 2010.
- Mandel, Michael (2009): American Recession, Chinese Depression? Parallels to 1929. BusinessWeek. 12 January. http://www.businessweek.com/the_thread/economicsunbound/archives/2009/01/american_recess.html

- Morrison, Wayne M. (2008): *China and the Global Financial Crisis: Implications for the United States*. CRS Report for Congress. 13 November.
- Naughton, Barry (2009): *The Scramble to Maintain Growth*. Hoover Institution. China Leadership Monitor. No. 27. 30 January. <http://www.hoover.org/publications/clm/issues/37362724.html>
- Overholt, William H. (2010): China in the Global Financial Crisis: Rising Influence, Rising Challenges. The Washington Quarterly. January, 21–34.
- Scissors, Derek (2009): *Chinese Foreign Investment: Insist on Transparency*. WebMemo No. 2237. 3 February.
- Woo, Wing Thye (2009): *China in the Current Global Economic Crisis*. Testimony before the U.S.–China Economic and Security Commission in Panel II: China's Short Term and Long Term Economic Goals and Prospects at Hearing on "China's Role in the Origins of and Response to the Global Recession" Tuesday, February 17, Room 562, Dirksen Senate Office Building.
- Zheng, Yongnian – Chen, Minjia (2009): *How Effective Will China's Four Trillion Yuan Stimulus Plan Be? China Briefing Series – Issue 49*. The University of Nottingham China Policy Institute. Nottingham